

"מן המקדש לא יצא"

חייל דתי בודד הנמצא בחברה חילונית נתקל בבעיות רבות, כשהבעיה העיקרית היא, כיצד לנהוג ביחס לחברה החילונית - האם להתעלם ממנה, לעשות את העבודה "נטו" וביתר הזמן לעסוק בבניין האיש, לימוד תורה וכו', כשהמחיר הוא כמובן הבדידות, או להיפך, להיות מעורב בחברה מתוך רצון לשמור על יחסים תקינים ולהשפיע במידת האפשר, כשהמחיר עלול להיות שחיקה, השפעה הפוכה וכו'?

השאלה הנ"ל יכולה לעלות בעשרות ואריאציות שהן דבר יום ביומו - החל מהשאלה, האם להשתתף בבילוי עם החבר'ה (גם כשאנו בדיוק ערב שירי ארץ ישראל) או להתחמק ממנו? האם להתיישב בפינת החדר ולשקוע בספר או להצטרף לשיחה הכללית? (אולי לנסות להסיט אותה לכיוון החיובי) ודוגמאות רבות נוספות.

והתשובה - על האדם כמו תמיד למצוא את "שביל הזהב" שלו - תוך התחשבות בשיקולים ספציפיים, כגון: מיהו האדם ומיהו רמתו, מהי הסכנה שיסחף, סוג החברה במקום ורמתה, מהם הקוים האדומים ושיקולים רבים נוספים.

במאמר זה ננסה להציג את אחד הכלים היכולים לסייע לאדם הנמצא בסיטואציה מסוג זה - הכלל של "מן המקדש לא יצא".

בספר ויקרא¹ מצוה התורה על איסור אבילות לכהן הגדול:

והכהן הגדול מאחזו אשר יוצק על ראשו שמן המשחה ומילא את ידו... ומן המקדש לא יצא ולא יחלל את מקדש אלוהיו כי נזר שמן משהת אלוהיו עליו אני ה'.

נחלקו ר' מאיר ורבי יהודה², האם יש לפרש את הפסוק כמשמעו - כלומר יש איסור על הכהן לצאת מהמקדש (דעת ר' יהודה), או בצורה סמלית, לא יצא מהמקדש - מקדושתו (יצא מהמקדש אבל לא יטמא למת - דעת ר' מאיר). ונפסקה ההלכה כר' יהודה, שאין הכהן הגדול יוצא פיסית מבית המקדש.

הרמב"ם³ הסביר כיצד חי הכהן הגדול:

¹ כ"א י, י"ב.
² סנהדרין פ"ב מ"א.
³ כלי המקדש פ"ה ה"ז.

יוסי לונדין

ובית יהיה לו מוכן במקדש והוא הנקרא: לשכת כהן גדול, ותפארתו וכבודו שיהיה יושב במקדש כל היום, ולא יצא אלא לביתו בלבד בלילה או שעה או שתיים ביום, ויהיה ביתו בירושלים ואינו זו משם.

כלומר, ישנה מצוה על הכהן הגדול, סמל הקדושה בעם ישראל, להשאר תמיד במקדש (ולכל היותר בירושלים) כדי לשמור על רמתו הרוחנית. ה"שם משמואל"י⁴ מסביר את הטעם למצוה זו בכך, שאדם הנמצא בשיא הקדושה חייב להתחזק עוד ועוד ולא ליצור שום הזדמנות שבה יצא מהמקדש וירד מקדושתו.

לאור מצוה זו היינו מצפים שההזדרכה הכללית לכל אדם השואף להתעלות ולהתקדם תהיה ללכת בדרכו של הכהן הגדול - "מן המקדש לא יצא", ואם הוא כבר בסיטואציה של יציאה מהמקדש (על עצם הכניסה לסיטואציה - כלומר הגיוס לצבא, לא נעמוד במאמר זה), עליו לעשות הכל כדי לבנות "מקדש" מסביבו, להסתגר בתוך עולמו הרוחני ולעשות כל מאמץ כדי "לעבור את הצבא בשלום" תוך שמירה מתמדת על רמתו.

מאידך, מקובלנו כי ישנה חשיבות אדירה להשפעה על הסביבה, השפעה שבדרך כלל באה מתוך התערבות (אם כי יש כאלה שדוקא על ידי עמידה מרחוק ויצירת דמות מופת הפרושה מן האחרים, יכולים להשפיע יותר. והדברים כמובן אינדוידואלים לכל אחד) ולו גם על חשבון ההתפתחות האישית.

הרחיב בנושא ה"כתב סופר"⁵. הבסיס להקדמתו הוא בירור, מדוע מכל אבות האומה, דוקא על אברהם נאמר אברהם-אוהבי? וטענתו היא שמעלת אברהם היתה דוקא בהשפעה על הסביבה:

...כי אם אאע"ה הי' עושה כאשר עשה חנוך להתבודד עצמו מחברת בני אדם התעלה גם הוא להיות ממלאכי אל, ואשר לא עשה כן, הוא כי התבונן בחכמתו כי לא באלה חפץ ד' שישלים האדם את נפשו לבד, ואת אנשי דורו ישאיר אחריו תרבות אנשים הטאים ומכעיסי ה', כמקרה אשר קרה לדורו של חנוך ודור המבול, הנסיון הזה לימד אותו כי טוב לאדם למעט בהשלמת נפשו, למען רבות כבוד ה', למעט את מורדיו ולהרבות עבדיו ויודעיו, כי מה יתן ומה יוסיף האדם אם יוסיף מלאך אחד על אלפי רבבות מלאכי מעלה, הלא ה' בורא וממציא כהנה וכהנה חדשים לבקרים, ואם כה יעשו יחידי סגולה בכל דור ודור, ימצא אחד מני אלף קדש לה' ורוב העולם מקולקל...

⁴ פרשת שמיני.

⁵ בהקדמתו לשו"ת חתם סופר חלק יו"ד (שיצא לאור לאחר פטירתו).

"מן המקדש לא יצא"

והאוחז במדה זו מראה אהבתו אל ה' ביתר שאת וביתר עז, כי מדרך אוהב את המלך להתאמץ ולהשתדל בכל האפשר להכניס בני אדם תחת עול מלכותו, ולהרבות לו עבדים כיד המלך, ויען כי זכה אאע"ה למדה זו מרם ציוה ה' עלי, רק משכלו ומדעתי עמד בראש כל חוצות, בנה מזבחות וקרא בשם ה', העמיד תלמידים הרבה, את הנפש אשר עשה בחרן, לכן לו יאות לחקרא אוהבו של המלך ית"ש, זרע אברהם אוהבי, וכגמול נפשו השיב לו ה', וחלף אהבתו אל ה' ה' אהבת ה' אליו, וזהו שהודיענו ית"ש באמרו: 'כי ידעתי (אהבתיו) למען אשר יצוה את בניו ואת ביתו אחריו ושמרו דרך ה'".

ומאברהם כמוכן צריכים ללמוד גם בניו.

ומה על ההתקדמות האישית? ממשיך ה"כתב סופר":

...ודבר זה הוא מוסר השכל להשלים, אם אמר יאמר עבד העברי השקה נפשי בה' וחפץ אני להתקרב אליו, ואיך אעשה זאת למעט בלימודי מושכלות שלימות נפשי כדי להשלים נפש חבירי? התשובה אליו דברי חז"ל: 'הרבה למדתי מרבתי ויותר מחברי, ומתלמידי יותר מכולם' היפלא מה' דבר למלאות לך שלימות נפשך מה שהחסרת לכבוד שמו, אתה עשה את אשר צוות לעשות – ללמוד דעת את העם, וה' יעשה את שלו. עשה רצונו כרצונך, והוא יעשה רצונך כרצונו, למלאות נפשך מידיעת השלימות ויספיק לך זמן המועט להשיג השגות רבות ונשגבות עוד יותר מכדי יכולת שכלך...

(ומסורת בידי תלמידיו של החת"ס שלא לחינם כתב בנו ביאור זה בהקדמתו לספרי אביו, לא היה דבר מאפיין יותר לאישיותו של אביו מאשר מאמר זה. בתקופת החת"ס היו גדולי דור רבים ויתכן שגם גדולים ממנו, אולם דוקא הוא נחשב לגדול הדור, לא רק בזכות גדלותו בתורה, אלא בזכות פעילותו הציבורית, מסירות הנפש שגילה להגדיל תורה ולהאדירה (בעיקר במלחמה נגד רוחות הרפורמה), מסירות שמן הסתם באה על חשבון התפתחותו האישית, כאברהם וכרבים אחרים מגדולי ישראל, אך דוקא היא גרמה לגדולתו ועוצמתו).

כלומר, ה' דורש מהאדם להיות מעורב ולנסות להשפיע על הבריות גם במחיר פגיעה בהתפתחותו האישית!

אם כן, מה יעשה האדם? אם נשתמש בפתגמו של הלל צייטלין הי"ד⁶: "מחד, לפניו דרך של אש להיות 'צדיק של תנור' שמאיר ומחמם את הסביבה להיות מעורב להפיץ תורה, אך האש המחממת יכולה גם לשרוף, האדם יכול בקלות להכוות באווירת הריקנות והחטא, ומאידך, לפניו דרך של שלג טוהר, לובן שמירת טהרתו

⁶ בספרו "על גבול שני-עולמות".

יוסי לונדין

ורמתו, אך המחיר הוא קרירות, חוסר אפשרות להשפיע ואולי גם החמצת הזדמנות לקידום עצמו (כגון, דיונים עם אנשים לא דתיים המעלים שאלות שנער דתי לא נתקל בהם בדרך כלל⁷).

ננסה למצוא פתרון בכתבי הרב קוק. בספרו "עין איה" על ברכות⁸, מביא הרב את הפירוש הבא: "נעשה נא עלית קיר קטנה"⁹ - אמרה האשה השונמית לאלישע. נחלקו רב ושמואל מה היתה בדיוק אותה עלית קיר - "חד אמר עלייה פרוצה היתה וקירוה, וחד אמר אכסדרא גדולה היתה וחילקוה לשניים". מה עומד ביסוד מחלוקתם?

מסביר הרב - נחלקו רב ושמואל מהי דרך ההנהגה של הצדיק? חד אמר, הצדיק יעדיף להתבודד, להיות בעליה מקורה מובדל מהעולם ושם לעלות ולהתקדש ובשלב מאוחר יותר ישפיע מכוחו על אחרים. ואילו האחר סובר, לאו דוקא, איש האלוקים יעדיף לחיות באכסדרא גדולה - ביחד עם כולם, אמנם רצוי שיחלקוה כדי שיהיה לו גם מעט זמן לעצמו - אבל הנהגתו הכללית צריכה להיות מעורבת עם הציבור ולו במחיר שלמותו האישית.

אין הלכה פסוקה במחלוקת זו, אולם נראה כי במשך הדורות, רובם המוחלט של גדולי ישראל בחרו בדרך השניה, דרך של מעורבות, קירבה, עבודה ביחד - גם אם שילמו על כך מחיר אישי יקר.

ועדיין - כיצד ניתן לשמור על הצביון האישי, ההתעלות והקדושה? כדי לענות על כך נחזור לפסוק בו פתחנו - "מן המקדש לא יצא". כיצד מקיימים פסוק זה, לא רק כהנחיה לפרישה והתבודדות, אלא גם תוך כדי מעורבות עם הציבור?

כתב הרב חרל"פ בהספדו לרב זצ"ל -

יסוד אושר חיותו הפנימית של רבינו הקדוש היה מקדשו הפנימי... על ידי עוז הפנימי... היה דבוק בדבקות אמת בחיי עולמים... וגם חלק הנגלה שבו, המון רבות של הפעולות הגדולות והכבירות, ריכי רבבות החסדים המובים שפעל עם הכלל ועם הפרט, אלפי הדרשות והנאומים הנלהבים, וכמו כן התייצבותו לפני נגידים ושרים ונשיאותו והנהגתו לבני דורו... הכל היה נודע אך ורק מתוך מצפון קודשו, חלק הנסתר שבו...¹⁰

⁷ הערת כותב המאמר.

⁸ י"ע"ב.

⁹ מלכים ב', ד' י'.

¹⁰ מתוך הספד על הרב בעיתון "ההד".

"מן המקדש לא יצא"

קדם לרב חרל"פ ברעיון זה, השל"ה הקדוש¹¹:

עוד באתי לגלות עניין... בפסוק 'זחלכת בדרכיו'... 'בדרך אחד תצא אליו
ובשבעה דרכים ינום'... מאחר שאנו צריכים להדמות אליו יתברך בכל
יכולתנו... אם כן מה הוא נסתר ונעלם... כן צריך האדם להיות נסתר מצד
מהותו... שיתבודד האדם ויהיה פרוש מן הכל, רק יתייחד עם קונו ויהיה
נסתר מכל האדם... - ויהיה נגלה מצד הפעולות לפעול טוב באחריני...
וכאשר נגמר המצוה אזי ישוב להתבודדות שלו.

סודו של כל מי שמעורב בתוך הציבור, אך ביחד עם זאת מצליח להמשיך
ולתקדם, הוא **המקדש הפנימי** שממנו לא יצא, המקדש שגם בתוך חברה זרה
ופעילות הרחוקה מהווי בני התורה - יצליח לשמור עליו.

אדם שכזה - צריך שתמיד תהיה לו את חלקת האלוקים הקטנה שלו, הן מקום
פיסי, הן זמן מוגדר ביום ולו דקות ספורות שבהן יתרכז, ילמד, וישאב כח להמשיך
לחיות ולהשפיע בחברה הסובבת אותו.

כיצד עושים זאת? הדבר נתון כמובן לשיקולו של כל אחד ואחד, אבל נראה כי
שמירת "המקדש הפנימי", הזמן הקטן שאדם יקדיש לעצמו, תוכל להחזיק את
האדם בכל המציאויות המורכבות שפירטנו לעיל.

¹¹ במאמרי תורה שבכתב, "והלכת בדרכיו" על פרשת כי תבוא.